

До спеціалізованої вченої ради  
К 64.109.01 при Харківській  
державній академії  
дизайну і мистецтв

## **ВІДГУК**

### **офіційного опонента**

на дисертацію **Чумаченко Марини Петрівни**  
**«Дизайн інтер'єрних текстильних виробів Слобожанщини**  
**XIX-XXI ст. (генеза та сучасні тенденції)»**,  
представленої на здобуття наукового ступеня  
кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07 – дизайн

**Актуальність теми.** Дизайн текстилю як вид проектно-художньої діяльності розвивається у взаємодії з науково-технічною, візуальною, художньою культурою, тому вона обов'язково відображає вплив новацій, досягнень і винаходів в техніці, інженерній та художній творчості. Сучасні глобалізаційні процеси, що відбуваються по всьому світі, актуалізують проблеми, пов'язані із середовищем існування людини.

На сьогоднішній день швидке зростання світового виробництва текстильних виробів, пов'язане з підвищенням рівня життя і науково-технічним процесом, зміни в дизайні інтер'єрного текстилю, зробили текстиль однією з найбільш стабільних складових інтер'єрного середовища. А інтер'єрні текстильні вироби – однією з найбільш цікавих тем, яка ставить перед дизайнерами нові творчі завдання, спонукає їх застосовувати сучасні технології, шукати нові властивості матеріалів і створювати оригінальний дизайн.

З іншого боку, поширення інформаційного простору сприяє значному збільшенню кількості теоретичних розробок, серед яких істотний обсяг досліджень належить регіональному дизайну. В цих умовах стає актуальною проблема системного комплексного аналізу розвитку дизайну інтер'єрних текстильних виробів, як малодослідженої сфери художньо-проектної

діяльності в Україні взагалі та Слобожанщини, зокрема. Вирішення поставлених проблем обумовлює необхідність звернутися до виявлення генези інтер'єрного слобожанського текстилю XIX – поч. XXI ст. та визначення основних тенденцій його використання в сучасному дизайні.

Актуальність роботи підтверджується й тим фактом, що вона проводилася згідно з держбюджетною програмою досліджень: «Мистецтво Слобожанщини XVII–XX ст.» (2002–2004 рр., державний реєстраційний номер 010U005435), та «Формування і розвиток парадигми екологічного дизайну» (2011–2012 рр., реєстраційний № 0111U003934).

### **Оцінка обґрунтованості наукових положень дисертації і їх достовірності.**

Дисертацію виконано автором з використанням загальнонаукових та спеціальних методів дослідження. Так культурологічний підхід дозволив наблизитися до вирішення завдань комплексно, звертаючи увагу на історичні, етнографічні, культурні особливості розвитку регіону, а специфіка предмету дослідження, що зумовлює відсутність відповідного методу аналізу, потребувала поєднання окремих прийомів формального, образно-стилістичного та семантичного аналізів (для визначення у досліджуваному матеріалі композиційних, формотворчих, колористичних принципів).

Наукові положення і висновки досить обґрунтовано, а формування джерельної бази роботи, «основу якої становлять експедиційні матеріали, зібрані автором упродовж 2000–2014 рр. у селах Луганської, Харківської, Сумської та Донецької областей України, потребувало тривалих польових досліджень з використання методів опитування, інтерв'ю, фотофіксації» (стор.26).

Необхідно зауважити, що поява зазначеного теоретичного дослідження на доволі масштабному хронологічному відрізку (період від XIX ст. до початку XXI ст.) є спробою розгорнути аналіз процесів формування і розвитку художніх та технологічних особливостей народних текстильних виробів Слобідської України на різних стадіях становлення та розвитку

дизайну. Цією ж обставиною обумовлена структурна побудова дисертаційного дослідження, основні положення і результати якого доповідалися, обговорювалися та одержали позитивну оцінку на дев'яти конференціях міжнародного, всеукраїнського та регіонального рівнів та наукових семінарах Харківської державної академії дизайну і мистецтв.

Аналітична оцінка результатів проведених наукових досліджень дозволяє констатувати, що **наукова новизна** роботи обумовлена її метою: дизайн генеза інтер'єрних текстильних виробів Слобожанщини XIX-XXI ст. розглядається вперше.

Автором дисертації виявлені основні тенденції використання народних традицій у сучасному дизайні текстилю для інтер'єрів різного призначення; визначені методи та запропоновані вимоги до використання досвіду традиційного слобожанського текстилю, висвітлено його художньо-образний потенціал для сучасного дизайн-проекування, пошуку шляхів оновлення засобів художньої виразності та стилеутворюючих елементів. Набуло подальшого розвитку, по-перше, уявлення про регіональне розмаїття народних текстильних виробів та практику використання традиційного надбання у сучасному дизайні; по-друге, осмислення впливу промисловості на розвиток інтер'єрного текстилю.

**Практичне значення одержаних результатів** полягає у можливості їх використання в процесі підготовки студентів мистецьких навчальних закладів з дизайну текстилю. Зокрема, положення та матеріали дослідження можуть скласти фактографічну та концептуальну основу курсу «Історія українського дизайну», при розробці дипломних завдань і програм практики. Наукова робота може стати у нагоді й при розробці програм та лекційних курсів з історії українського мистецтва і етнографії для інших творчих спеціальностей і спеціалізацій.

Важливим є те, що результати досліджень, концептуальні положення та матеріали дисертації можуть використовуватися у творчій роботі дизайнерів-практиків. Окремі розділи й підрозділи роботи представляють теоретичний

матеріал для розробки відповідних постійних (або тимчасових) експозицій в етнографічних і краєзнавчих музеях.

Підтвердженням практичного значення роботи є й те, що результати досліджень впроваджено у навчальний процес та використано при розробці програм авторських курсів з проектування, роботи в матеріалі та етнографічної практики, що викладаються дисертантом у ХДАДМ на спеціальності 7. 020210 – «Дизайн» спеціалізації «Дизайн тканин» з 2003 р.

**Особистий внесок дисертанта** полягає у актуальності вибору об'єкта і предмета дослідження, методів дослідження, постановці та вирішенні теоретичних завдань. Основні результати роботи отримані автором самостійно.

**Повнота викладу основних результатів дисертації в наукових фахових виданнях.** Основні положення і результати дослідження в достатній мірі викладено у провідних фахових виданнях. Про це свідчить кількість публікацій та відповідність їх тем змісту дисертації. Основні положення та результати дисертації викладені у 7 статтях, опублікованих у фахових виданнях з мистецтвознавства, що входять до відповідного переліку ВАК та МОН України, та 9 матеріалах доповідей на конференціях.

#### **Оцінка змісту дисертації.**

Детальне вивчення результатів дослідження свідчить про те, що дисертація є завершеною науково-дослідною роботою. Робота містить вступ, чотири розділи, висновки, список використаних джерел (212 найменувань) і три додатки: А – глосарій (137 термінів), Б – таблиці та схеми (11 позицій), В – альбом ілюстрацій (134 позиції) та їх перелік. Обсяг основної частини роботи становить 165 с., повний обсяг із додатками – 353 с.

Можна констатувати, що вибір і організація матеріалу роботи підпорядковані проблематиці дослідження і вирішують завдання виявлення генези інтер'єрного слобожанського текстилю XIX – початку XXI ст. та визначення основних тенденцій його використання в сучасному дизайні. Тому крім історичного матеріалу дослідження включає в себе експедиційні

матеріали. Істотну роль у роботі відіграє фактографія явищ, так як художня сторона історії текстильних речей висвітлена в літературі уривчасто.

Слід зазначити, що робота побудована на матеріалі історії і теорії мистецтва, історії художнього текстилю, історії культури та побуту, методології проектування. У сферу дослідження залучено унікальні зразки текстильних виробів з історії художнього проектування текстильних виробів Слобожанщини та вперше «уведено до наукового обігу низку нових пам'яток (95) народного текстилю Слобожанщини» (стор. 6), що значно підвищує цінність даного наукового дослідження.

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми, коректно сформульовано мету, яка корелює з темою, та конкретизується у завданнях, окреслено об'єкт та предмет роботи. Наведено використані в роботі дослідницькі методи. Розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів. Наведено відомості про апробацію результатів дисертації, її структуру та обсяг.

У **першому розділі «Аналіз літератури, джерела та методика дослідження»** (стор. 10-28) представлений огляд наукових праць кінця XIX – початку XXI ст. у контексті обраної теми, охарактеризовані джерела та методи дослідження.

На підставі критичного аналізу наукових досліджень, які присвячені матеріально-мистецьким традиціям Слобідської України, дисертантом встановлено, що вивчення інтер'єрного текстилю Слобожанщини тривалий час здійснювалося переважно в контексті етнографії та декоративно-ужиткового мистецтва, а текстильні вироби Слобожанщини згадуються, переважно, у загальних працях, присвячених українському народному мистецтву. Лише з набуттям Україною незалежності, як справедливо відзначає автор, розпочався процес послідовного вивчення регіональних традицій України.

Спираючись на перші спроби уведення слобожанського текстилю до кола досліджуваних матеріалів у дизайнерському напрямку, які

простежуються в дисертації О. Васиної, дисертант справедливо констатує, що важливою є саме зміна точки зору з етнографічної на дизайнерську (стор. 14).

На підставі проведеного аналізу М. П. Чумаченко визначила ряд невирішених актуальних проблем, що дозволили обґрунтовано сформулювати мету і задачі дослідження.

У другому розділі **«Народні текстильні вироби в дизайні житлового інтер'єру слобідської України XIX – поч. XX ст.»** (стор. 29-55) визначаються найбільш розповсюджені типи народного житла Слобідської України XIX – початку XX ст., а також роль символіки та художньо-композиційних принципів у створенні «всесвіту» хати.

Автором дослідження запропонована класифікація народних текстильних виробів для житлового інтер'єру, де головним критерієм є функціональне призначення, що дозволило виділити основні асортиментні групи (стор. 31). Важливим є той факт, що в роботі висвітлено особливості художньо-образних та конструктивно-просторових характеристик формоутворення житла Слобідської України та виявлено характерні прийоми художньої виразності за рахунок виділення акцентів – посилення виразності окремих текстильних виробів або груп текстилю (текстиль для ліжка, столова білизна).

Підкреслено, що народне житло на Слобідській Україні в XIX – початку XX ст. було, по суті, сакральною спорудою, що заповнювалося магічними знаками, речами, оберегами, і значну роль відігравало саме спеціальне оздоблення житла.

Структурно доцільним у роботі є **третій розділ** дисертації **«Художні та технологічні особливості дизайну народних текстильних виробів»** (стор. 56-113), в якому висвітлено особливості композиційної побудови творів народного текстилю, виявлено використання традиційних виражальних засобів (декору, домінантних мотивів, графічних прийомів і кольору) у взірцях інтер'єрного текстилю Слобідської України XIX – початку XX ст.

Дисертант справедливо зазначає, що «важливим композиційним принципом у створенні тканин є визначення масштабу візерунків залежно від призначення виробу. Кожна група текстильних виробів має пріоритетні тонально-кольорові переваги, що зумовлено їх функціональним призначенням» (стор.56).

Привертає увагу той факт, що для зручності сприйняття інформації щодо аналізу художніх особливостей дизайну народних текстильних виробів дисертантом представлено у схематичному вигляді композиційні схеми декорування рушників, розташування декору на ряднах та скатертинах, килимах (стор. 61, 63, 65 відповідно), а для окреслення взаємозв'язку художньої виразності та технології у дизайні текстильних виробів – основні види ткацьких переплетень, а саме: полотняного та саржевого, сатинового та атласного, а також рисунки комбінованої саржі (стор.81).

Справляє позитивне враження **четвертий розділ «Сучасний дизайн текстилю як засіб формування просторового середовища»** (стор.114-161), в якому дисертантом висвітлюється трансформація народного промислу в галузь дизайну, аналізується сучасне дизайн-проекування на основі текстильних традицій Слобожанщини.

Цілком справедливо М. П. Чумаченко констатує, що «з одного боку, бурхливий розвиток промисловості призвів до зменшення хатнього виробництва, зумовив перехід до промислових форм. З іншого, зусиллями інтелігенції місцеві художні традиції вивчалися та використовувалися в новітніх розробках, що стало перехідною ланкою до промисловості» (стор.121-122).

Заслуговує уваги системність, з якою автор формує таблиці «Методи проектування у дизайні текстильних виробів» та «Методи проектування у дизайні середовища» (Таблиця Б.10, Б.11 відповідно), де М. П. Чумаченко виділено найбільш характерні засоби створення дизайну текстильних виробів, як з боку художньо-композиційних структур, так і з техніко-технологічних характеристик (цитування, реконструкція, інтерпретація,

стилізація). Далі автором виявлені житлові та громадські інтер'єри, у яких найбільшою мірою застосовується кожний з перерахованих методів. Вирішальними принципами визначення методів проектування стали функціональне використання та художньо-композиційні рішення текстилю.

Констатуючи, «що після нетривалого періоду інтер'єрів у стилі «неокласика» та «хай-тек» в Україні сформувався попит на екологічний дизайн із власним обличчям, автор звертає увагу на те, що загальносвітове захоплення етнічними мотивами додало цьому процесу ознак відповідності модному тренду й наприкінці ХХ – початку ХХІ ст. вже можна спостерігати впевнений розвиток проектів з національною (часто з чітко визначеною вираженою регіональною) складовою. В цьому процесі текстиль посідає важливе місце» (стор.135).

Практичне значення, зокрема, у сучасній дизайн-практиці, мають запропоновані дисертантом рекомендації щодо проектування інтер'єру з використанням традиційних текстильних виробів (стор.156-158).

У **висновках** сформульовано основні наукові та практичні результати дисертації. Висновки дисертаційного дослідження відображають суть роботи, мають належний рівень наукової обґрунтованості та підтверджують досить суттєвий внесок автора у розвиток теорії та практики вітчизняного дизайну, а саме – текстильного дизайну Слобожанщини.

З вищезначеного видно, що оцінка роботи, яка розглядається – в цілому, позитивна. Але мають місце зауваження.

#### **Зауваження по дисертаційній роботі.**

1. У першому розділі аналізуючи літератури у контексті обраної теми автор цілком справедливо спирається на роботи таких відомих фахівців у сфері дизайну текстилю, як Я. Запаско, Р. Захарчук-Чугай, Т. Кара-Васильєва, О. Никорак, М. Селівачов, З. Чегусова, В. Яковлєва та ін., але доцільним було б, зокрема в характеристиці художніх і технологічних особливостей дизайну текстильних виробів та текстилю як засобу формування інтер'єру, звернути увагу на науковий доробок таких учених як О. Баришніков, М. Бессчастнов,



П. Бесчастнов, І. Ємельянович, Т. Журавльова, Е. Змановських, О. Коновалова, Л. Лейтес, Д. Пайл, С. Хаббібуліна, К. Шпитцнер, В. Шугасєв, а також J. Harrison, T. Harrod, M. Marimekko, K. Nielson та ін.

Під час аналізу сучасного стану проблем розвитку дизайну текстилю недостатньо уваги приділено дослідженню іноземних джерел та інтернет-видань.

2. Поза увагою дисертанта лишився текстиль, створений за допомогою інноваційних технології друку на тканині (фотодрук, пігментний, принтерний, трансферний, струминний та їх різновиди), переваги якого з точки зору дизайну текстилю полягають не тільки у збільшенні можливостей для творчості і самовираження дизайнера і, як наслідок, – розширенні асортименту текстильної дизайн-продукції, а і у виготовленні новітніх ексклюзивних виробів при забезпеченні їх невисокої собівартості.

3. Викликає сумніви категоричність твердження автора, що «метод реконструкції в опорядженні житлових і громадських інтер'єрів на даний час використовується виключно в музейній практиці» (стор.149).

4. Вважаю, що, безумовно, вагомим внеском у розвиток регіонального дизайну Слобожанщини є звернення автора саме до питання відображення народної культури у сучасному дизайні. Але аналізуючи дизайнерські розробки кінця ХХ – початку ХХІ ст. доцільним було б розширити спектр досліджуваних інтер'єрних текстильних виробів (наприклад, розглянути такі види художнього текстилю як “мистецтво волокна” (“Fiber Art”), “мистецтво тканини” (“Art Fabric”), твори експериментального текстилю, що вже частіше стають як експонатами традиційних і нетрадиційних експозицій виставок і елементами інсталяцій, перформансів, проектів “Ленд-арту”, так і елементами сучасного інтер'єру, та ін.).

5. Для зручності сприйняття інформації в таблицях Б.4, Б.8, Б.9 доцільно було б представити текст з урахуванням ергономічного чинника, а саме: його вертикальний напрямок переважніше вибирати знизу-вгору, а не навпаки.

Загалом, висловлені зауваження не ставлять під сумнів отримані наукові результати та можуть бути виправленими у подальшій науковій роботі дисертанта.

### **Висновок.**

За своєю структурою, обсягом і оформленням дисертація та автореферат відповідають вимогам до дисертацій на здобуття наукового ступеня кандидата мистецтвознавства. Автореферат за змістом відповідає основним положенням, що викладені в дисертації та не містить інформації, яка не відображена в самій роботі.

Робота апробована у формі публікацій у фахових та іноземних виданнях, у виступах на наукових конференціях різних рівнів.

Вважаю, що дисертація «Дизайн інтер'єрних текстильних виробів Слобожанщини ХІХ-ХХІ ст. (генеза та сучасні тенденції)» заслуговує на позитивну оцінку, а її автор – Чумаченко Марина Петрівна – на присудження їй наукового ступеня кандидата мистецтвознавства за спеціальністю 17.00.07– дизайн.

Офіційний опонент  
кандидат мистецтвознавства,  
доцент кафедри дизайну  
Черкаського державного  
технологічного університету

  
  
Яковець І. О.